

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ
Πασχαλινά
διηγήματα

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

Πασχαλινά διηγήματα

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΛΙΑΣ

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ
ΜΑΝΟΛΗΣ ΜΑΝΔΑΜΑΔΙΩΤΗΣ

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η κατά οποιδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη — Νεοελληνική κλασική λογοτεχνία
Αλεξάνδρου Παπαδιαμάντη, *Πασχαλινά διηγήματα*
Λεξιλόγιο: Μανόλης Μανδαμαδιώτης
Εισαγωγικό σημείωμα: Χαράλαμπος Κωνσταντέλλιας
Επιμέλεια: Μιχάλης Σαρρής, Γεωργία Τουρλούκη
Διορθώσεις: Αγγέλα Ζαχαριάδου
Copyright © Σ. Πατάκης Α.Ε. (Εκδόσεις Πατάκη), Αθήνα 2007
Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Μάρτιος 2007
Κ.Ε.Τ. 3959 Κ.Ε.Π. 279/07
ISBN 978-960-16-2342-9

ΒΑΛΤΕΣΙΟΥ 14, 106 80 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.36.50.000, FAX: 210.36.50.069
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΝΕΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ 122, 563 34 ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ,
ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, FAX: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> ● e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΗ	9
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	11
Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΒΑΠΤΙΣΤΙΚΗ	15
ΕΞΟΧΙΚΗ ΛΑΜΠΡΗ	25
ΠΑΣΧΑ ΡΩΜΕΪΚΟ	39
ΠΑΙΔΙΚΗ ΠΑΣΧΑΛΙΑ	51
ΣΤΗΝ ΑΓΙ-ΑΝΑΣΤΑΣΑ	67
Η ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΑ	105
ΛΑΜΠΙΡΙΑΤΙΚΟΣ ΨΑΛΤΗΣ	135
ΧΩΡΙΣ ΣΤΕΦΑΝΙ	179
ΚΟΚΚΩΝΑ ΘΑΛΑΣΣΑ Ή ΤΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΠΕΘΕΡΑΣ	193
ΥΠΟ ΤΗΝ ΒΑΣΙΛΙΚΗΝ ΔΡΥΝ	217
Ο ΑΛΙΒΑΝΙΣΤΟΣ	231
Ο ΚΟΣΜΟΛΑΪΤΗΣ	245
Η ΑΚΛΗΡΗ	261
Τ' ΑΕΡΙΚΟ ΣΤΟ ΔΕΝΤΡΟ	269
ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ	279
ΤΟ ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ	291

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΗ

ΤΑ ΠΑΣΧΑΛΙΑΤΙΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ του Παπαδιαμάντη ελπίζουμε ότι θα φέρουν τον αναγνώστη στο κλίμα των ημερών της Μεγάλης Εβδομάδας και της Ανάστασης, αλλά και στον κόσμο του Σκιαθίτη διηγηματογράφου.

Έχοντας στο νου μας ιδιαίτερα το δεύτερο, τον κόσμο και την εποχή του Παπαδιαμάντη, αποφασίσαμε να παρουσιάσουμε τα κείμενα όπως τα βρήκαμε στην πρώτη τους δημοσίευση σε εφημερίδες ή περιοδικά της εποχής (ή, στις περιπτώσεις που αυτό δεν κατορθώθηκε, σε μια όσο το δυνατόν πιο παλιά έκδοση). Είναι χαρακτηριστική η ορθογραφία εκείνων των καιρών και μας δίνει την εικόνα μιας φάσης στην εξέλιξη της ιστορικής ορθογραφίας της γλώσσας μας.

Για να είναι η εικόνα αυτή όσο το δυνατόν περισσότερο ακριβής, δεχθήκαμε περισσότερες από μία γραφές για την ίδια περίπτωση, όπου αυτές οι γραφές απαντούν στο πρωτότυπο, ακόμα και στο ίδιο διήγημα. Κάναμε διορθώσεις μόνο εκεί που πιστεύουμε ότι πρόκειται για τυπογραφικά λάθη.

Η σημερινή γενιά έχει απομακρυνθεί από τις μορφές της γλώσσας όπως αυτή του Παπαδιαμάντη. Γι' αυτό συνοδεύουμε το κείμενο με υποσελίδιες ερμηνευτικές σημειώσεις για λέξεις τόσο λόγιες όσο και λαϊκές (πολλές φορές τοπικού ιδιώματος και εποχής).

Με αυτές τις προϋποθέσεις ελπίζουμε ότι ο σύγχρονος αναγνώστης θα μπορέσει να προσεγγίσει αυτά τα τόσο σημαντικά κείμενα της λογοτεχνίας μας.

ΠΑΙΔΙΚΗ ΠΑΣΧΑΛΙΑ

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

ΤΟΝ ΥΙΟΝ της τὸν καπετὰν Κομνιανὸν τὸν ἐπαντρολογοῦσεν¹ ἤδη ἡ γρηᾶ² Κομνιανάκαινα, ἃν δὲν εἶχε χρονίση³ ἀκόμη ἡ νύμφη της, ἡ μακαρίτις.⁴ Τὰ δύο ὀρφανά, μία κόρη ὀκταέτις⁵ καὶ ἓν τετραετὲς παιδίον, ἐφόρουν μαῦρα, κατάμαυρα, ὅπου⁶ ἐστενοχώρουν⁷ κ' ἐχλώμειναν⁸ τὰ πτωχὰ κάτισχνα⁹ κορμάκιά των, καὶ ἦτον¹⁰ καῦμός¹¹ καρδιάς νὰ τὰ βλέπη τις.¹² Ἐνθύμιζαν τὸ δημῶδες δίστιχον:

*Βαρύτερ' ἀπ' τὰ σίδερα εἶνε¹³ τὰ μαῦρα ροῦχα,
γιατί τὰ φόρεσα κ' ἐγὼ γιὰ μιὰν ἀγάπη ποῦχα.*

-
1. ἐπαντρολογοῦσεν (ορ. πρτ. του ρ. παντρολογῶ): πάντρευε
 2. γρηᾶ, ἡ: γριά
 3. εἶχε χρονίση (ορ. υπερσ. του ρ. χρονίζω): εἶχε συμπληρωθεῖ ἕνας χρόνος ἀπὸ τότε που πέθανε
 4. μακαρίτις, ἡ: μακαρίτισσα
 5. ὀκταέτις: οκτὼ ετῶν
 6. ὅπου: που
 7. ἐστενοχώρουν (ορ. πρτ. του ρ. στενοχωρῶ): ἐθλιβαν
 8. ἐχλώμειναν (ορ. πρτ. του ρ. χλωμαίνω): χλόμαζαν
 9. κάτισχνα: κάτισχνος, -ον: πολὺ αδύνατος
 10. ἦτον (ορ. πρτ. του ρ. εἶμι): ἦταν
 11. καῦμός, ὁ: στενοχώρια
 12. τις: τίς, τί: κανεῖς, κάποιος
 13. εἶνε: εἶναι

Ἡ γραῖα¹⁴ ἔκειτο¹⁵ ἐπὶ τῆς κλίνης¹⁶ καθ' ὅλην τὴν ἐβδομάδα τῶν Παθῶν,¹⁷ γογγύζουσα,¹⁸ ρέγχουσα,¹⁹ φωνάζουσα.²⁰ Ἐβεβαίον²¹ ὅτι «ἀγγελιάστικε»,²² καὶ ἠτοιμάζετο ν' ἀποθάνῃ. Ἐπέβαλλεν εἰς τὴν Μόρφω, τὴν μικρὰν ἐγγονὴν τῆς, ἐργασίας ἀνωτέρας τῆς ἡλικίας τοῦ πτωχοῦ κορασίου. Αἴφνης,²³ ἐν μέσῳ δύο γογγυσμῶν, ἔβαλε μίαν φωνήν, κ' ἔκραζεν ἀπὸ τῆς κλίνης πρὸς τὴν ἐκτὸς τοῦ ἰσογείου θαλάμου πηγαυοερχομένην καὶ ὑπηρετοῦσαν παιδίσκην.

— Μὴ χύνης στὴν αὐλὴ τὰ νερά, χίλιαις φοραῖς²⁴ σ' τὸ εἶπα· στὸ νεροχύτη!

Κ' ἐπανελάμβανε τοὺς ἀφορήτους στεναγμοὺς, ἐπιτείνων²⁵ μάλιστα αὐτοὺς ὡσὰν τυχὸν πτωχὴ γειτόνισσα, μὴ τολμῶσα²⁶ νὰ εἰσέλθῃ, ἤρχετο²⁷ δειλῶς μέχρι τῆς θύρας καὶ ἠρώτα πῶς ἦτο ἡ ἀσθενής.

Βεβαίως ἡ γρηὰ Κομμινιανάκαινα ἔπασχεν, ἀλλ' ἴσως ἐμεγαλοποιεῖ τὸ πρᾶγμα. Ἐκλαίει («τὰ νειάτα τῆς»), ἔλεγεν ὅτι δὲν θὰ προφθάσῃ νὰ κάμῃ ἐφέτος πάσχα. Ἡ γειτόνισσα ἡ Μηλιὰ ἐβεβαίον ὅτι ἡ γραῖα εἶχε καὶ «κομπόδεμα», ἀλλὰ ποῦ νὰ ἐμβάσῃ²⁸ μέσα καμμίαν ἐκ τῶν γειτονισσῶν τῆς! Ἐλλείψει ἄλλης ἀσθενείας ἤτον ἱκανὴ ν' ἀποθάνῃ ἀπὸ τὴν φιλαργυρίαν τῆς. Δὲν ἐβάστα ἡ ψυχὴ τῆς νὰ δώσῃ κάτι τι εἰς μίαν πτωχὴν γυναῖκα διὰ νὰ τὴν «κυττάξῃ», κ' ἐπέβαλλε βαρεῖαν

14. γραῖα, ἢ: γριά

15. ἔκειτο (ορ. πρτ. του ρ. κεῖμαι): ἦταν ξαπλωμένη

16. ἐπὶ τῆς κλίνης: πάνω στο κρεβάτι

17. τὴν ἐβδομάδα τῶν Παθῶν: τὴ Μεγάλῃ Εβδομάδῃ

18. γογγύζουσα (μτχ. ενεστ. του ρ. γογγύζω): βογκώντας

19. ρέγχουσα (μτχ. ενεστ. του ρ. ρέγχω): ροχαλίζοντας

20. φωνάζουσα (μτχ. ενεστ. του ρ. φωνάζω): φωνάζοντας

21. ἐβεβαίον (ορ. πρτ. του ρ. βεβαίω): βεβαίωνα

22. «ἀγγελιάστικε» (ορ. αορ. του ρ. ἀγγελιάζομαι): εἶδε τον ἄγγελο (του θανάτου τῆς), χαροπάλευε, ψυχομαχοῦσε

23. αἴφνης: ξαφνικά

24. χίλιαις φοραῖς: χίλιες φορές

25. ἐπιτείνων (μτχ. ενεστ. του ρ. ἐπιτείνω): κάνοντας πιο ἐντονους

26. μὴ τολμῶσα: ποὺ δὲν τολμοῦσε

27. ἤρχετο (ορ. πρτ. του ρ. ἔρχομαι): ἐρχόταν

28. νὰ ἐμβάσῃ (υποτ. αορ. του ρ. ἐμβαίνω): νὰ βάλει μέσα

ἀγγαρείαν εἰς τὴν Μόρφω, ὀκταετῆ παιδίσκην. Ἐνίοτε²⁹ παρελήρει³⁰ ἀληθῶς. Εἶτα³¹ ἔβαλλεν³² ἀγρίαν κραυγὴν. Ἐκραζε τὴν παιδίσκην νὰ τὴν σκεπᾶσῃ μὲ τὸ σινδόνιον,³³ ἀλλὰ χωρὶς αὕτη νὰ τὴν ἐγγίση³⁴ κἄν, ἢ γερόντισσα ἔβαλε τοιαύτην ὠρυγὴν,³⁵ ὥστε ἡ μικρὰ κατετρόμαξε.

Ὁ καπετὰν Κομνιανὸς ἔλειπε μὲ τὸ γολεττί,³⁶ κ' ἐπεριμένετο³⁷ νὰ ἔλθῃ. Εἶχε μαζί του, μὲ τὸ γολεττί, καὶ τὸν πρωτότοκον υἱὸν του, τὸν Γεώργην, δωδεκαετῆ παιῖδα, τοῦτο ἦτο ἓνας ἀπὸ τοὺς καῦμοὺς τῆς γραίας, ὅτι ἐμελλε ν' ἀποθάνῃ, ὡς ἔλεγε, χωρὶς νὰ ἐπανίδῃ³⁸ τὸν υἱὸν της, καὶ τὸν ἐγγονόν της τὸν μέγαν, ὅστις ὠμοιάζε³⁹ τόσον μὲ τὸν μακαρίτην τὸν πάππον του. Καὶ ποῖος νὰ τῆς σφαλῆσῃ⁴⁰ τὰ μάτια; Αἱ ἀνεψιαὶ της, ὑπανδρευμέναι⁴¹ καὶ αἱ δύο, τῆς ἐβαστοῦσαν κακίαν διὰ κάτι κληρονομικὰς διαφορὰς, καὶ δὲν ἔσπασαν τὸ πόδι⁴² «ἢ λαχταρισμέναις, ἢ ἀχρόνιασταίς!»⁴³ νὰ ἔλθουν νὰ τὴν ἰδοῦν. Οὕτω τῆς ἤρχετο καὶ αὐτῆς ν' ἀποθάνῃ εἰς τὸ πείσμά των, ν' ἀποθάνῃ χωρὶς νὰ τῆς φιλήσωσι τὴν χεῖρα.

Ἰατρὸς, ποῦ νὰ εὑρεθῆ; Εἶχεν αὐτὴ νὰ πληρόνη;⁴⁴ Αὐτὴ ὠφείλε νὰ κάμνῃ οἰκονομίαν διὰ τὰ ὀρφανὰ, καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ φθεῖρῃ τὸ βιό⁴⁵ τοῦ υἱοῦ της εἰς γιαντρικὰ καὶ δὲν ξέρω τί. Ψευτογιάτρισσαι! κάμε τὴ

29. ἐνίοτε: μερικὲς φορές

30. παρελήρει (ορ. πρτ. του ρ. παραληρῶ): παραληρούσε

31. εἶτα: ἔπειτα

32. ἔβαλλεν (ορ. πρτ. του ρ. βάλλω): ἐβγάζε

33. σινδόνιον, τὸ: σεντόνι

34. νὰ ἐγγίση (υποτ. αορ. του ρ. ἐγγίζω): νὰ ἀγγίξει

35. ὠρυγὴν· ὠρυγή, ἢ: ἀγρία φωνή

36. γολεττί, τὸ: εἶδος πλοίου

37. ἐπεριμένετο (ορ. πρτ. του ρ. περιμένομαι): ἀναμενόταν

38. νὰ ἐπανίδῃ (υποτ. αορ. β' του ρ. ἐπανορῶ): νὰ ξαναδεῖ

39. ὠμοιάζε (ορ. πρτ. του ρ. ὀμοιάζω): ἐμοιάζε

40. νὰ σφαλῆσῃ (υποτ. αορ. του ρ. σφαλῶ): νὰ κλείσει

41. ὑπανδρευμέναι (μτχ. παθ. πρκ. του ρ. ὑπανδρεύομαι): παντρεμένες

42. δὲν ἔσπασαν τὸ πόδι: δὲν τσακίστηκαν, δὲν προθυμοποιήθηκαν

43. «ἢ λαχταρισμέναις, ἢ ἀχρόνιασταίς!»: οἱ λαχταρισμένες, οἱ ἀχρόνιαστες (κατὰρα που προκύπτει, ὅπως φαίνεται, ἀπὸ τὴν ἀγανάκτηση της γριάς)

44. νὰ πληρόνη (υποτ. ενεστ. του ρ. πληρώνω): νὰ πληρώνει

45. βιός, ὁ/τὸ: περιουσία

δουλειά σου! Ἐχουν ἐμπιστοσύνην τώρα αὐταὶ αἱ γυναῖκες; Ὁ κόσμος ἐχάλασε, τί τὰ θέλεις; Ἐμβαζε αὐτὴ μὲς τὸ βιό της, μὲς τὰ καλὰ της, ξένην γυναῖκα; Τῆς ἤρχετο νὰ ἐπαναλάβῃ πρὸς τὰς γειτονίσσας τὴν ἰδίαν κραυγὴν, δι' ἧς ἀπεδίωκε⁴⁶ τὸ πάλαι⁴⁷ παρείσακτον⁴⁸ ὄρνιθα ἀπὸ τὸν ὄρνιθῶνά της. Ξού,⁴⁹ ξένη!

Ὡς τόσον⁵⁰ ἐπεθύμει νὰ ἤρχετο ὁ υἱός της διὰ νὰ τὸν νυμφεύσῃ, νὰ τοῦ δώσῃ καὶ τὴν εὐχὴν της. Σαράντα χρόνων ἄνθρωπος, κ' ὁ κόσμος εἶνε πέλαγο, σὰν ἐκεῖνο ποῦ ἀρμένιζε τώρα. Πῶς νὰ περάσῃ τῆ ζωὴν του χωρὶς νὰ ἔλθῃ εἰς δευτέρον γάμον; Καὶ τὰ ὄρφανὰ, καὶ αὐτὰ θὰ εὔρισκαν μητέρα, μίαν καλὴν οἰκοκυρά, ἥτις ἀπὸ τώρα ἐπροσφέρετο μάλιστα νὰ ἔλθῃ νὰ τὴν ὑπηρετήσῃ εἰς τὴν ἀσθενείαν της. Ἄλλ' ἡ γραῖα Κομνιανάκαινα, μὴ θέλουσα νὰ παραβῆ τὴν ἀρχὴν της, δὲν ἐδέχθη τὴν ἐκδούλευσιν.⁵¹

Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ἐκ τῶν δύο ὄρφανῶν, ἡ Μόρφω, ἥτις εἶχεν ἤδη αἴσθησιν,⁵² ἂν δὲν ἐπεθύμει ν' ἀποκτήσῃ μητέρα, ἐνθυμεῖτο κ' ἐλυπεῖτο τὴν μητέρα της. Ὁ Εὐαγγελινός, νήπιον τριετίζον⁵³ ἐν καιρῷ τῆς συμφορᾶς, οὔτε εἴξευρε τίποτε οὔτε ἐνεθυμεῖτο. Ἐκλαιε μόνον ὅταν ἡ μάμμη⁵⁴ τὸν ἐβίαζε⁵⁵ νὰ φορέσῃ τὸν κατάμαυρον σάκκον⁵⁶ του. Ἡ Μόρφω, λευκὴ καὶ ὠχρὰ⁵⁷ μὲ τὰ μαῦρα φουστανάκιά της, καὶ μὲ τὸ μαῦρον μανδῆλιον τὸ σκεπάζον⁵⁸ τὰ ξανθὰ της μαλλιά, ἦτο κατηφής,⁵⁹ κ' ἐνεθυμεῖτο τὸ περυσινὸν πάσχα, ὅταν ἔζη ἡ μήτηρ της. Ἡ ἀτυχὴς γυνὴ εἶχεν ἀποθάνει ἀπὸ τὴν γένναν της, τὸ παρελθὸν θέρος, καὶ τὸ βρέ-

46. δι' ἧς ἀπεδίωκε: με τὴν ὁποία ἀπώδιωχε

47. τὸ πάλαι: τὸν παλαιότερο καιρὸ

48. παρείσακτον: παρείσακτος, -ον: ποὺ μπῆκε κρυφά, λαθραῖα

49. ξού: ἐπιφώνημα ποὺ χρησιμοποιεῖται κατὰ τὸ διώξιμο ἀνεπιθύμητου προσώπου ἢ ζώου

50. ὡς τόσον: ὡστόσο

51. ἐκδούλευσιν: ἐκδούλευσις, ἡ: ἐξυπηρέτηση

52. εἶχεν αἴσθησιν: ἀντιλαμβάνόταν καλὰ τὴν κατάστασιν

53. τριετίζον: τριῶν ἐτῶν

54. μάμμη, ἡ: γιαγιά

55. ἐβίαζε (ορ. πρτ. τοῦ ρ. βιάζω): ἐξανάγκασε, ἐπέεζε

56. σάκκον: σάκκος, ὁ: σακάκι

57. ὠχρὰ: ὠχρός, -ά, -όν: κατὰχλωμος

58. τὸ σκεπάζον: τὸ ὁποῖο σκέπαζε

59. κατηφής: κατηφής, -ές: σκυθρωπός, κατσούφης

φος μετ' αὐτῆς. Τώρα ἡ κορασίς εἶχεν ἀντὶ τῆς καλῆς καὶ πονετικῆς μητρὸς τὴν μάμμην μὲ τὴν ἀφόρητον παραξενιά της, ἥτις,⁶⁰ ἐνῶ ἐβεβαίουν ὅτι ὅλα τῆς ἐπόνουν, κεφαλή, λαιμὸς, χεῖρες, πόδες, πλάται, κοιλία, μέση καὶ τὰ λοιπὰ, πνιγομένη δὲ ἀπὸ τὸν βῆχα καὶ γογγύζουσα δυνατὰ καὶ βάλλουσα κραυγὰς ἀγρίας, ἐφείδετο⁶¹ νὰ δώσῃ εἰς ἰατροὺς καὶ φάρμακα, αἴφνης ἠγείρετο,⁶² ὑποβαστάζουσα⁶³ τὴν κοιλίαν της, ἐξήρχετο⁶⁴ μέχρι τῆς θύρας, ἔρριπτε βλέμμα εἰς τὸν ἐκτὸς κόσμον, κ' ἔλεγεν:

— Ἄχ! τί γλυκεῖα ποῦν' ἡ ζωή!

* *
* *

Πέρυσι, ὦ!⁶⁵ πέρυσι, τὴν Μεγάλην Πέμπτην πρωτῆ, ἀφοῦ ἐγύρισαν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, ὅπου εἶχον μεταλάβει ὅλοι, ἡ καλὴ καὶ προκομμένη μήτηρ, καίτοι ἄγουσα⁶⁶ ἤδη τὸν ἔβδομον μῆνα τῆς ἐγκυμοσύνης της, ἀνεσφουγγώθη⁶⁷ καὶ ἤρχισε νὰ βάπτῃ ἐν τῇ χύτρᾳ⁶⁸ τὰ αὐγά, μὲ ριζάρι,⁶⁹ κιννάβαρι⁷⁰ καὶ ὄξος.⁷¹ Εἶτα ἤρχισαν νὰ ἔρχωνται εἰς τὴν θύραν ἀνὰ ζεύγη τὰ παιδιά τῆς πολίχνης, μὲ τὸν ὑψηλὸν καλάμινον⁷² σταυρὸν στεφανωμένον μὲ ρόδα⁷³ εὐώδη⁷⁴ καὶ μὲ μήκωνας⁷⁵ κατακοκκίνους, μὲ δενδρολίβανον καὶ μὲ ποικιλόχροα⁷⁶ ἀγριολούλουδα, μὲ τὸν ἀποσπασθέντα

60. ἥτις: ἡ ὁποία

61. ἐφείδετο (ορ. πρτ. του ρ. φείδομαι): σιγικουνευόταν

62. ἠγείρετο (ορ. πρτ. του ρ. ἐγείρομαι): σηκωνόταν

63. ὑποβαστάζουσα (μτχ. ενεστ. του ρ. ὑποβαστάζω): βαστώντας ἀπὸ κάτω

64. ἐξήρχετο (ορ. πρτ. του ρ. ἐξέρχομαι): ἐβγαине

65. ὦ: ἐπιφώνημα που ἐδῶ ἐκφράζει λύπη

66. καίτοι ἄγουσα (μτχ. ενεστ. του ρ. ἄγω): μολονότι, παρόλο που διένυε

67. ἀνεσφουγγώθη (ορ. παθ. αορ. του ρ. ἀνασφουγγώνομαι): ἀνασκουμπώθηκε

68. ἐν τῇ χύτρᾳ: στὴν κατσαρόλα

69. ριζάρι, τὸ: ἐρυθρόδανο, φυτὸ του οὐοίου ἡ ρίζα δίνει χαρακτηριστικὸ κόκκινο χρῶμα που χρησιμοποιεῖται στὴ βαφή των πασχαλινῶν αυγῶν

70. κιννάβαρι, τὸ: ορυκτὸς ἐρυθρὸς θειούχος υδράργυρος, μίνιο

71. ὄξος, τὸ: ξίδι

72. καλάμινον· καλάμινος, -η, -ον: καλαμένιος

73. ρόδα· ρόδον, τὸ: τριαντάφυλλο

74. εὐώδη· εὐώδης, -ες: μυρωδάτος

75. μήκωνας· μήκων, ἡ: παπαρούνα

76. ποικιλόχροα· ποικιλόχρους, -ουν: πολύχρωμος

ἀπὸ τ' Ὀχτωῆχι⁷⁷ χάριτον Ἐσταυρωμένον εἰς τὸ μέσον τοῦ σταυροῦ,
καὶ με ἐρυθρὸν μανδήλιον⁷⁸ κυματίζον, μέλποντα⁷⁹ τὸ ἄσμα:

*Βλέπεις ἐκεῖνο τὸ βουνὶ⁸⁰ μὲ κόκκινι⁸¹ παντιέρα;⁸²
Ἐκεῖ σταυρῶσαν τὸ Χριστό, τὸν πάντων βασιλέα.*

.....
*Σύρε μητέρα μ', στὸ καλὸ καὶ στήν καλὴ τὴν ὥρα,
κ' ἐμένα νὰ με καρτερῆς τὸ Σάββατο τὸ βράδυ
ὅταν σημαίνουν ἐκκλησιαῖς καὶ ψαίλνουνε παπάδες,
τότες καὶ σύ, μανούλα μου, νᾶχης⁸³ χαραῖς μεγάλαις.⁸⁴*

Καὶ τί χαραῖς μεγάλαις τῷ ὄντι,⁸⁵ τί χαραῖς δι' ὅλα τὰ παιδιά! Καὶ ἡ
καλὴ ἡ μήτηρ της προθυμότατα ἔδιδεν ἀνὰ δύο ἀρτιβαφῆ⁸⁶ αὐγὰ εἰς
ὅλα τὰ παιδιά· δύο αὐγὰ κόκκινα, καὶ τί εὐτυχία! τί νίκη! ἐνῶ ἡ μάμ-
μη ἐφώναζεν ὅτι ἀρκετὰ παιδιά ἤλθαν, καὶ ἀρκετὰ ἐτραγοῦδησαν, καὶ
ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑπάγουν καὶ ἄλλοῦ.

Μετὰ ταῦτα ἡ μήτηρ ἤρχιζε νὰ ζυμόνη, καὶ ἔπλασεν ἀρκεταῖς κου-
λούραις⁸⁷ μετ' αὐγῶν διὰ τὸν σύζυγον, ἐπιδημοῦντα⁸⁸ τότε, διὰ τὴν πεν-
θεράν της, δι' ἑαυτήν,⁸⁹ διὰ ταῖς κουμπάραις, ὡς καὶ μικραῖς «κοκ-
κῶναις»⁹⁰ διὰ τὴν Μόρφω, διὰ τὸν Εὐαγγελινόν, διὰ τ' ἀναδεξίμια⁹¹
της καὶ διὰ τὰ πτωχὰ παιδιά τῆς γειτονιάς.

77. Ὀχτωῆχι, τὸ: ἐκκλησιαστικὸ βιβλίον που περιέχει ὕμνους καὶ κανόνες

78. μανδήλιον, τὸ: μαντήλι

79. μέλποντα (μτχ. ενεστ. του ρ. μέλπω): ψάλλοντας

80. βουνὶ, τὸ: βουνό

81. κόκκινι: κόκκινη

82. παντιέρα, ἡ: σημαία

83. νᾶχης: να ἔχεις

84. χαραῖς μεγάλαις: χαρές μεγάλες

85. τῷ ὄντι: πράγματι

86. ἀρτιβαφῆ: ἀρτιβαφής, -ές: φρεσκοβαμμένος

87. κουλούραις: κουλούρα, ἡ: αρτοσκεύασμα που παρασκευάζεται τις μέρες του Πάσχα καὶ των Χριστουγέννων

88. ἐπιδημοῦντα (μτχ. ενεστ. του ρ. ἐπιδημῶ): που ἔμενε στὴν πατρίδα του

89. δι' ἑαυτήν: γιὰ τον εαυτό της

90. «κοκκῶναις»: κοκκῶνα, ἡ: λαμπριάτικη κουλούρα

91. ἀναδεξίμια: ἀναδεξίμι, τὸ: βαπτιστικὸς, βαφτιστήρι, βαφτισμιὸς

Κ' ἐπειδὴ ὁ μικρὸς Εὐαγγελινὸς ἔκλαιε, λέγων ὅτι δὲν εἶνε ἀρκετὰ μεγάλη ἡ κοκκίωνα του, ἡ μήτηρ τοῦ ἔδιδεν ἄλλην νὰ ἐκλέξῃ, ἀλλ' αὐτὸς δὲν ἠμέρονεν⁹² οὔτε ἤθελε νὰ ταιριασθῇ.⁹³ Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι τὰς ἤθελεν ὅλας διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Καὶ τότε ἡ μήτηρ τὸν ἐπαρηγόρει λέγουσα ὅτι «τὸ Σαββάτο τὸ βράδυ θάρθῃ ἡ κουρούνα⁹⁴ (κρά, κρά!), νὰ φέρῃ τὸ τυρὶ καὶ τὸ κρέας (τσὶ, τσί!), καὶ τότε νὰ ἰδῆς χαραὶς ὁ Βαγγελινὸς, σὰν ἀκούσῃ κρά, κρά! τὴν κουρούνα νὰ χτυπᾷ τὸ παραθύρι. Πάρε Βαγγελινὲ τὸ τυρὶ, πάρε καὶ τὸ τσί-τσὶ, νὰ φᾶτε!». Καὶ ὁ μικρὸς ἐφέλλιζε καὶ αὐτὸς, «Θάρθῃ⁹⁵ κουρούνα νὰ φέῃ⁹⁶ τοῦ τσί-τσὶ», καὶ συνάπτων τὰς χεῖρας,⁹⁷ δακτύλους μεταξὺ δακτύλων, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς μητρὸς, ἐμιμεῖτο τὴν εἰρεσίαν⁹⁸ τῶν πτερῶν τῆς κουρούνας, τὸ δὲ παιδίον τῆς γειτόνισσας τῆς Μηλιᾶς, ἐξαετὲς, ἀνιπτον,⁹⁹ ρακένδυτον,¹⁰⁰ ὀκλάζων¹⁰¹ εἰς μίαν γωνίαν, κρατοῦν¹⁰² τὴν κοκκίωνα του, τὴν ὁποίαν ἐσκέπτετο¹⁰³ ἂν δὲν ἦτο καλὸν νὰ τὴν φάγῃ τώρα ποῦ εἶνε ζεστή, διεμαρτύρετο γρυλλίζων καὶ λέγων: «Ναί! θάρθῃ ἡ κουρούνα! ἀμ' δὲ θάρθῃ!»¹⁰⁴

Καὶ τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν, περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἡ μήτηρ ὠδήγησε τὰ δύο παιδιά εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπου, ἀφοῦ ἔκαμαν τρεῖς γονυκλισίας¹⁰⁵ πρὸ τοῦ ἀνθοστεφοῦς¹⁰⁶ κουβουκλίου,¹⁰⁷ ἡσπάσθησαν¹⁰⁸ τὸν

92. ἠμέρονεν (ορ. πρτ. του ρ. ἡμερώνω): ησύχαζε

93. νὰ ταιριασθῇ (υποτ. παθ. αορ. του ρ. ταιριάζομαι): νὰ συμβιβαστεῖ

94. κουρούνα, ἡ: εἶδος πουλιού

95. θάρθῃ: θα ἔρθει

96. νὰ φέῃ: νὰ φέρει

97. συνάπτων τὰς χεῖρας: δένοντας τὰ χέρια

98. εἰρεσίαν· εἰρεσία, ἡ: κωπηλασία, ἀπότομη κίνηση

99. ἀνιπτον· ἀνιπτος, -ον: που δὲν πλύθηκε

100. ρακένδυτον· ρακένδυτος, -ον: που ντύνεται με κουρέλια

101. ὀκλάζων (μτχ. ενεστ. του ρ. ὀκλάζω): καθισμένος οκλαδόν

102. κρατοῦν (μτχ. ενεστ. του ρ. κρατῶ): κρατώντας

103. ἐσκέπτετο (ορ. πρτ. του ρ. σκέπτομαι): σκεφτόταν

104. ἀμ' δὲ θάρθῃ: σιγά μην ἔρθει

105. γονυκλισίας· γονυκλισία, ἡ: γονάτισμα

106. ἀνθοστεφοῦς· ἀνθοστεφής, -ές: στολισμένος με λουλούδια

107. κουβουκλίου· κουβούκλιον, τὸ: μικρὸς θόλος που στηρίζεται σε κολόνες

108. ἡσπάσθησαν (ορ. παθ. αορ. του ρ. ἀσπάζομαι): ἀσπάζτηκαν, φίλησαν

μυρόπνουν¹⁰⁹ Ἐπιτάφιον, τὸ ἀργυρόχρυσον Εὐαγγέλιον μὲ τ' ἀγγελούδια, καὶ τὸν Σταυρὸν μὲ τ' ἀνθρωπάκια καὶ τῆς παναγίτσαις¹¹⁰ (τί χαρά, τί δόξα!), καὶ εἶτα ἐπέρασαν τρεῖς ὑπὸ τὸν ὑψηλὸν, μεγαλοπρεπῆ ἐπιτάφιον, ὁ δ' Εὐαγγελινὸς (ὅλα τὰ ἐνθυμεῖτο ἢ μικρὰ Μόρφω) ἀνέτρεψεν¹¹¹ ἐξ ἀπροσεξίας πῆλινον ἀμφορέα¹¹² μὲ ὕδωρ, ἐξ ἐκείνων οὖς¹¹³ θέτουσιν¹¹⁴ ὑπὸ τὸν ἐπιτάφιον πρὸς ἀγιασμὸν, διὰ νὰ μεταχειρισθῶσι τὸ ὕδωρ εἰς τὸ καματηρό, ἦτοι¹¹⁵ τοὺς μεταξοσκώληκας, καὶ εἰς ἄλλας χρεῖας, αἱ νεώτεροι μυροφόροι, γυναῖκες διακαῶς¹¹⁶ ποθοῦσαι¹¹⁷ (νὰ ξενυχτίσουν τὸν Χριστὸν) μένουσαι¹¹⁸ ἄγρυπνοι ἐν τῷ ναῷ πέραν τοῦ μεσονυκτίου,¹¹⁹ διότι ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἐπιταφίου ψάλλεται ἐκεῖ τὸ Μέγα Σάββατον, περὶ ὄρθρον βαθύν.¹²⁰ Ὁ ἀμφορεὺς πεσὼν ἐθραύσθη,¹²¹ ἢ δὲ γυνὴ ἧς ἦτο κτῆμα¹²² ὠργίσθη,¹²³ καὶ εἶπεν ὅτι τὸ ἔχει «σὲ κακὸ της».¹²⁴ Τότε ἡ μήτηρ τοῦ Εὐαγγελينوῦ, ἀφοῦ ἐπέπληξεν¹²⁵ αὐστηρῶς τὸ παιδίον, πειραχθεῖσα¹²⁶ εἶπεν ὅτι «ἂν εἶνε κακὸ, ἄς εἶνε γιὰ μένα!» Καὶ τὴν πτωχὴν δὲν τὴν ἡῦρε ὁ χρόνος!

Τὸ Μέγα Σάββατον δὲ, μικρὸν μετὰ τὰ μεσάνυχτα,¹²⁷ ἡ μήτηρ ἐξύπνησε τὸν Εὐαγγελινὸν καὶ τὴν Μόρφω, κ' ἐνῶ ἐσήμαιναν¹²⁸ διὰ μα-

109. *μυρόπνουν*: μυρόπνους, -ουν: που αναδίδει ἀρωμα μύρου

110. *τῆς παναγίτσαις*: τις παναγίτσες

111. *ἀνέτρεψεν* (ορ. αορ. του ρ. ἀνατρέπω): ἐρίξε κάτω

112. *ἀμφορέα*: ἀμφορεὺς, ὁ: αγγεῖο με δύο λαβές και λαίμω

113. *οὖς*: τους οποίους

114. *θέτουσιν* (ορ. ενεστ. του ρ. θέτω): τοποθετούν

115. *ἦτοι*: δηλαδή

116. *διακαῶς*: θερμά

117. *ποθοῦσαι* (μτχ. ενεστ. του ρ. ποθῶ): που ποθοῦσαν

118. *μένουσαι* (μτχ. ενεστ. του ρ. μένω): παραμένοντες

119. *πέραν τοῦ μεσονυκτίου*: μετὰ τα μεσάνυχτα

120. *ὄρθρον βαθύν*: βαθιὰ χαράματα

121. *ἐθραύσθη* (ορ. παθ. αορ. του ρ. θραύομαι): ἐσπασε

122. *ἧς ἦτο κτῆμα*: στην οποία ἀνήκε

123. *ὠργίσθη* (ορ. παθ. αορ. του ρ. ὀργίζομαι): ὀργίστηκε

124. *τὸ ἔχει «σὲ κακὸ της»*: το θεωρεῖ σημάδι κακοτυχίας, δηλαδή γρουσουζιά

125. *ἐπέπληξεν* (ορ. αορ. του ρ. ἐπιπλήττω): μάλωσε

126. *πειραχθεῖσα* (μτχ. παθ. αορ. του ρ. πειράζομαι): ἀστενεύομενη

127. *μικρὸν μετὰ τὰ μεσάνυχτα*: λίγο μετὰ τα μεσάνυχτα

128. *ἐνῶ ἐσήμαιναν*: ἐνῶ χτυποῦσαν

κρῶν¹²⁹ οἱ κώδωνες, ἐπῆγαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπου ἐψάλη τὸ «ᾧ γλυκύ μοι ἔαρ»¹³⁰ καὶ ἄλλα ἀκόμη παθητικὰ¹³¹ ἄσματα. Εἶτα οἱ πιστοὶ ὅλοι μὲ ἀνημμένους¹³² λαμπάδας ἐξῆλθον εἰς τὸ ὑπαιθρον,¹³³ ὑπὸ τὸ ἀμαυρωθὲν φέγγος¹³⁴ τῆς φθινοῦσης σελήνης,¹³⁵ ἐνῶ ἡ αὐγὴ ἔλαμπεν ἤδη ροδίνῃ¹³⁶ καὶ ξανθῇ, προπέμποντες¹³⁷ τὸν Ἐπιτάφιον ἀγλαόφωτον¹³⁸ μὲ σειρὰς λαμπάδων. Καὶ ἡ αὖρα¹³⁹ πραεῖα¹⁴⁰ ἐκίνει ἠρέμα τοὺς πυρσοὺς,¹⁴¹ χωρὶς νὰ τοὺς σβύνη, καὶ ἡ ἀνοιξίς ἔπεμπε¹⁴² τὰ ἐκλεκτότερα ἀρώματά της εἰς τὸν Παθόντα καὶ Ταφέντα,¹⁴³ ὡς νὰ συνέψαλλε καὶ αὐτῇ, «ᾧ γλυκύ μοι ἔαρ, γλυκύτετόν μου τέκνον!» καὶ ἡ θάλασσα φλοισβίζουσα¹⁴⁴ καὶ μορμύρουσα¹⁴⁵ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ἐπανελάμβανεν, «οἶμοι¹⁴⁶ γλυκύτετε Ἰησοῦ!» Τὰ δὲ παιδιὰ προπορευόμενα τῆς πομπῆς, μεγαλοφώνως ἔκραζον· Κύριε ἐλέησον! Κύριε ἐλέησον! Ὁ Εὐαγγ-

129. διὰ μακρῶν: για μεγάλο χρονικό διάστημα

130. «ᾧ γλυκύ μοι ἔαρ»: γλυκιά μου ἀνοιξή

131. παθητικὰ: παθητικός, -ή, -όν: ἐδώ, εκείνος που σχετίζεται με τα θεία Πάθη

132. ἀνημμένους (μτχ. πρκ. του ρ. ἀνάπτομαι): αναμμένες

133. εἰς τὸ ὑπαιθρον: στον υπαίθριο χώρο, στην εξοχή

134. ὑπὸ τὸ ἀμαυρωθὲν (μτχ. παθ. αορ. του ρ. ἀμαυρώνομαι) φέγγος: κάτω από το θαμπό φως· φέγγος, τὸ: φως

135. φθινοῦσης (μτχ. ενεστ. του ρ. φθίνω) σελήνης: της σελήνης που χαμήλωνε, που χανόταν, δηλαδή που βρίσκεται στο τελευταίο της τέταρτο, στη χάση της

136. ροδίνῃ: ρόδινος, -η, -ον: εκείνος που έχει το χρώμα του τριαντάφυλλου

137. προπέμποντες (μτχ. ενεστ. του ρ. προπέμπω): συνοδεύοντας

138. ἀγλαόφωτον: ἀγλαόφωτος, -ον: λαμπρός

139. αὖρα, ἡ: ελαφρό φύσημα του ανέμου

140. πραεῖα: πρᾶος, -εῖα, -ον: ἠπιος

141. πυρσοὺς: πυρσός, ὁ: δαυλός

142. ἔπεμπε (ορ. πρτ. του ρ. πέμπω): ἔστειλε

143. τὸν Παθόντα καὶ Ταφέντα: ἐννοεῖ το Χριστό

144. φλοισβίζουσα (μτχ. ενεστ. του ρ. φλοισβίζω): παράγοντας τον χαρακτηριστικό ἦχο του φλοίσβου (φλοῖσβος, ὁ: ὁ ἦχος που παράγεται ὅταν μικρά κύματα προσκρούουν στην ακτή)

145. μορμύρουσα (μτχ. ενεστ. του ρ. μορμύρω): μουρμουρίζοντας (τόσο το φλοισβίζουσα ὅσο και το μορμύρουσα αναφέρονται στους χαρακτηριστικούς ἦχους της θάλασσας που παράγονται ἀπὸ την πρόσκρουση των ελαφρών κυμάτων στην ακτή)

146. οἶμοι: ἀλίμονο

γελινός ἐφέλλιζε μετὰ τῶν ἄλλων.¹⁴⁷ Κύϊε ἔησον!¹⁴⁸ Κύϊε ἔησον!

Καὶ ὕστερον, ὅταν ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, διαλύων¹⁴⁹ τὴν ἀπαραίτητον ὁμίχλην τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς, (ἦτις καθιστᾶ μελαψὴν μιγάδα τὴν ἡμέραν καὶ παμμέλαιναν¹⁵⁰ ἀράβισσαν τὴν νύκτα),¹⁵¹ ὁ Εὐαγγελινός ἐξύπνησεν ἀπὸ τὰ βελάσματα τοῦ ἀρνίου, τὸ ὁποῖον ἠτοιμάζετο νὰ σφάζῃ διὰ τὴν οἰκογένειαν τοῦ καπετὰν Κομνιανοῦ ὁ γείτονας Νικόλας, ὁ σύζυγος τῆς Μηλιᾶς. Ὁ Εὐαγγελινός καὶ ἡ Μόρφω ἐξῆλθον εἰς τὸ προαύλιον. Τί ὠραῖον, τί ἡμερον, τί λευκόμαλλον ποῦ ἦτο τὸ ἀρνί! Καὶ πῶς ἐβέλαξε (μπέ! μπέ!) τὸ καῦμένο. Ἐν τούτοις¹⁵² δὲν ἐφαίνεται πολὺ δυσαρεστημένο, διότι ἔμελλε¹⁵³ νὰ σφαγῇ. Καὶ ἄλλος Ἄμνος ἄμωμος, Ἄμνος αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου,¹⁵⁴ καὶ ἄλλος ἀτίμητος Ἄμνος ἐσφάγη...

Τὴν ἐσπέραν ἔφερον οἶκαδε¹⁵⁵ ὁ πατήρ τὰς πασκαλινὰς λαμπάδας, ὠραίας, λεπτάς, περιτέχνους.¹⁵⁶ Τί χαρά! τί θρίαμβος! Φαντασθῆτε ὠραίας μικρὰς λαμπάδας, μὲ ἄνθη τεχνητὰ, μὲ χρυσόχαρτα. Ὁ Εὐαγγελινός ἠθέλε νὰ πάρῃ τὴν τῆς ἀδελφῆς του, λέγων ὅτι ἐκείνη εἶνε μεγαλειτέρα.¹⁵⁷ Ἡ μήτηρ τοῦ τὴν ἔδωκεν,¹⁵⁸ ἀλλ' ὁ μικρὸς τὴν ἔσπασε, ἐκεῖ ποῦ ἔπαιζε μὲ αὐτήν, ἔσπασε καὶ τὴν ἰδικήν του,¹⁵⁹ καὶ ὕστερον ἔβαλε τὰ κλάμματα. Ὁ πατήρ τοῦ ἠγόρασεν ἄλλην, ἀφοῦ τὸν ὑπ-

147. μετὰ τῶν ἄλλων: μαζί με τους άλλους

148. Κύϊε ἔησον: Κύριε ελέησον

149. διαλύων (μτχ. ενεστ. του ρ. διαλύω): διαλύοντας

150. παμμέλαιναν: παμμέλας, -αινα, -αν: κατάμαυρος

151. ἦτις καθιστᾶ μελαψὴν μιγάδα τὴν ἡμέραν καὶ παμμέλαιναν ἀράβισσαν τὴν νύκτα: με το μεταφορικό λόγο τονίζεται η θλίψη που κυριαρχεί τη Μεγάλη Παρασκευή λόγω της Σταύρωσης του Χριστού· ακόμα και η φύση συμμετέχει στο βαρὺ πένθος

152. ἐν τούτοις: ωστόσο

153. ἔμελλε (ορ. πρτ. του ρ. μέλλω): επρόκειτο

154. Ἄμνος ἄμωμος, Ἄμνος αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου: αρνί άμωμτο, αρνί που σηκώνει την αμαρτία του κόσμου (αναφορά στο Χριστό)

155. οἶκαδε: στο σπίτι

156. περιτέχνους: περίτεχνος, -ον: αριστοτεχνικός, καλοφτιαγμένος

157. μεγαλειτέρα: μεγαλύτερη

158. ἔδωκεν (ορ. αορ. του ρ. δίδω): έδωσε

159. τὴν ἰδικήν του: τη δική του

εχρέωσε να υποσχεθῆ ὅτι δὲν θὰ τὴν πιάσῃ εἰς τὴν χεῖρα,¹⁶⁰ ἕως τὰ μεσάνυκτα, ὅταν θὰ ὑπάγουν¹⁶¹ εἰς τὴν Ἀνάστασιν. Ὁ μικρὸς ἀπεκοιμήθη κλαίων καὶ χαίρων.

Μετὰ τὰ μεσάνυκτα, ἀφοῦ ἔγεινεν ἡ Ἀνάστασις, καὶ ἤστραψεν ὁ ναὸς ὄλος, ἤστραψε καὶ ἡ πλατεῖα ἀπὸ τὸ φῶς τῶν κηρίων, τὰ παιδιὰ ἤρχισαν νὰ καίουν μετὰ κρότου σπύρτα καὶ μικρὰ πυροκρόταλα¹⁶² ἔξω εἰς τὸν πρόναον, καὶ τινες παιῖδες δεκαετεῖς¹⁶³ ἐπυροβόλουν μὲ μικρὰ πιστόλια, ἄλλαι ἔρριπτον ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἐπὶ τῶν πλακῶν τοῦ ἐδάφους τὰ βαρέα καρφία μὲ τὰ καψύλια,¹⁶⁴ καταπτοῦντες καὶ σκανδαλίζοντες¹⁶⁵ τὰς πτωχὰς γραίας, αἵτινες, μεθ' ὅλον τὸν διωγμὸν ὃν ἐκίνουν κατ' αὐτῶν¹⁶⁶ τὴν Μεγάλην ἑβδομάδα κατ' ἔτος οἱ ἐπίτροποι, ἀξιοῦντες¹⁶⁷ νὰ περιορίσωσιν αὐτὰς εἰς τὸν γυναικωνίτην, οὐχ ἤττον¹⁶⁸ ἐπέμενον καὶ παρεισέδουν¹⁶⁹ ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἀριστερὰ, εἰς τὴν μίαν κόγχην.¹⁷⁰ Εἷς¹⁷¹ δ' ἐπίτροπος τῆς ἐπάνω ἐνορίας, ἄνθρωπος προοδευτικὸς, βλέπων ὅτι ὅλοι οἱ ἐθελονταὶ ψάλται, νεανίαί εἰκοσαετεῖς,¹⁷² ἐφοίτων¹⁷³ κατὰ προτίμησιν εἰς τὴν κάτω ἐκκλησίαν, εἰς δὲ τὴν ἐπάνω ἠναγκάζοντο νὰ ψάλλωσιν οἱ ἱερεῖς, τί ἐσοφίσθη;¹⁷⁴ Πιάνει καὶ ἀποσπᾶ ἀπὸ τὸν γυναικωνίτην τὰ καφάσια,¹⁷⁵ τὰ δικτυωτά,¹⁷⁶ δι' ὧν ἐφράττοντο τέως¹⁷⁷ αἱ

160. εἰς τὴν χεῖρα: στα χέρια του

161. ὅταν θὰ ὑπάγουν: ὅταν θα πάνε

162. πυροκρόταλα: πυροκρόταλον, τό: πυροτέχνημα

163. δεκαετεῖς: δέκα χρονῶν

164. τὰ βαρέα καρφία μὲ τὰ καψύλια: τα πυροτεχνήματα

165. καταπτοῦντες καὶ σκανδαλίζοντες: τρομάζοντας καὶ ενοχλώντας

166. μεθ' ὅλον τὸν διωγμὸν ὃν ἐκίνουν κατ' αὐτῶν: ὕστερα ἀπὸ ὅλο το κινήγημα που ἐκάναν ἐναντίον τους

167. ἀξιοῦντες (μτχ. ενεστ. του ρ. ἀξιῶ): αξιώνοντας, ἐχοντας τὴν ἀξίωση

168. οὐχ ἤττον: ὄχι λιγότερο, περισσότερο

169. παρεισέδουν (ορ. πρτ. του ρ. παρεισδύω): εισέρχονταν

170. κόγχην· κόγχη, ἡ: κολίωμα στον τοίχο

171. εἷς· εἷς, μία, ἕν: ἕνας

172. εἰκοσαετεῖς: εἴκοσι χρονῶν

173. ἐφοίτων (ορ. πρτ. του ρ. φοιτῶ): επισκέπτονταν συχνά, σύχναζαν

174. ἐσοφίσθη (ορ. παθ. αορ. του ρ. σοφίζομαι): σκέφτηκε

175. καφάσια· καφάσι, τό: ξύλινο δικτυωτό πλέγμα

176. δικτυωτά· δικτυωτόν, τό: καφάσι

177. δι' ὧν ἐφράττοντο τέως: με τα οποία φράζονταν παλαιότερα

γυναικειῖαι μορφαὶ ἀπὸ τῆς ὄψεως¹⁷⁸ τῶν ἀνδρῶν, καὶ ἀφήνει τὸν γυναικωνίτην ἀφρακτον. Τότε διὰ μιᾶς¹⁷⁹ ὅλοι οἱ εὐλαβεῖς καὶ μουσόληπτοι¹⁸⁰ νεανίσκοι ἀφῆκαν τὴν κάτω ἐκκλησίαν ἔρημον ψαλτῶν κ' ἔτρεξαν ὅλοι εἰς τὴν ἐπάνω.

Εἶτα τὰ μικρὰ παιδιά καὶ τινες παιδίσκαι¹⁸¹ τετραετεῖς,¹⁸² μὲ τὰς κομψὰς ποικιλτὰς¹⁸³ λαμπάδας, ἐτάχθησαν ἀνὰ τὸν χορὸν,¹⁸⁴ περὶ τὰ δύο ἀναλόγια,¹⁸⁵ καὶ παρὰ τὸ εἰκονοστάσιον,¹⁸⁶ καὶ ἤρχισαν νὰ θορυβῶσι,¹⁸⁷ νὰ παίζωσι, νὰ στάζωσιν¹⁸⁸ εἰς τοὺς λαιμοὺς ἀλλήλων, καὶ νὰ τσουγγρίζωσι τὰ αὐτὰ των. Καὶ ἓν παιδίον ἐξαετὲς,¹⁸⁹ πονηρότερον τῶν ἄλλων (ἦτο ὁ υἱὸς τῆς Μηλιαῖς τῆς γειτόνισσας) εἶχε πλαστὸν αὐγὸν εἰς τὸν κόλπον του, πωρώδη¹⁹⁰ λίθον στρογγυλευμένον κοκκινοβαφῆ,¹⁹¹ καὶ δι' αὐτοῦ ἔσπαζε τὰ αὐτὰ ὄλων τῶν παιδιῶν, καὶ τὰ ἔπαιρνε, κατὰ τὴν συμφωνίαν, καὶ τὰ ἔτρωγε.

Μία παιδίσκη καὶ εἷς παῖς, πενταετῆς,¹⁹² ἤρχισαν νὰ φιλονεικῶσι¹⁹³ περὶ τοῦ τίνος ἢ λαμπάδα ἦτο εὐμορφότερα.¹⁹⁴

—“Ὁχι, ἡ δική μου ἢ λαμπάδα εἶνε καλλίτερη.”¹⁹⁵

178. ὄψεως· ὄψις, ἡ: βλέμμα

179. διὰ μιᾶς: ἀπότομα

180. μουσόληπτοι· μουσόληπτος, -ον: που εμπνέεται ἀπὸ τις Μούσες· ἐδώ, χαρακτηρίζει τοὺς νεαροὺς που ἐψέλναν μουσικά, χαρισματικά, ωραία

181. παιδίσκαι· παιδίσκη, ἡ: νεαρή κόρη

182. τετραετεῖς: τετράχρονοι

183. ποικιλτὰς· ποικιλτός, -ή, -όν: διακοσμημένος

184. χορὸν· χορός, ὁ: ἐκκλησιαστικὴ χορωδία

185. περὶ τὰ δύο ἀναλόγια: γύρω ἀπὸ τα δύο ψαλτήρια

186. παρὰ τὸ εἰκονοστάσιον: κοντὰ στο εἰκονοστάσι

187. νὰ θορυβῶσι (υποτ. ενεστ. του ρ. θορυβῶ): νὰ κάνουν θόρυβο

188. νὰ στάζωσιν (υποτ. ενεστ. του ρ. στάζω): νὰ χύνουν σταγόνα σταγόνα (αναφέρεται στο λιωμένο κερί)

189. ἐξαετὲς: ἕξι χρονῶν

190. πωρώδη· πωρώδης, -ες: που αναφέρεται στον «πύρον» ἢ μοιάζει με «πύρον» (πῶρος, ὁ: εἶδος μαρμάρου που μοιάζει με το παριανὸ μάρμαρο)

191. κοκκινοβαφῆ· κοκκινοβαφής, -ές: βαμμένος με κόκκινο χρώμα

192. πενταετῆς: πεντάχρονος

193. νὰ φιλονεικῶσι (υποτ. ενεστ. του ρ. φιλονεικῶ): νὰ μαλώνουν

194. εὐμορφότερα· εὐμορφότερος, -α, -ον: ομορφότερος

195. καλλίτερη: καλύτερη

- 'Οχι, ἡ δική μου.
 —'Εμένα ὁ πατέρας μ'¹⁹⁶ τὴν ἐδιάλεξε, κ' εἶνε πλιὸ καλή.
 —'Εμένα ἡ μάνα μ' τὴν ἐστόλισε μοναχή της.
 —Καὶ ξέρεῖ νὰ κάμῃ λαμπάδες ἡ μάνα σ',¹⁹⁷
 —'Οχι, δὲ ξέρεῖ; Σὰν τὴ δική σ'!
 —Τέτοια παληολαμπάδα!¹⁹⁸
 —Ναί, παληολαμπάδα;... νά!...
 —Νὰ κ' ἐσύ!
 —Νὰ κι' ἄλλη μιὰ!

Καὶ ἤρχισαν νὰ τύπτουν¹⁹⁹ ἀλύπητα τὰς κεφαλὰς ἀλλήλων μὲ τὰς λαμπάδας των, ἕωσοῦ²⁰⁰ ἔβαλαν τὰ κλάμματα καὶ οἱ δύο.

Τὸ ἀπόγευμα πάλιν, ἀφοῦ ἐψάλη²⁰¹ ἡ Β' Ἀνάστασις κ' ἔγεινεν ἡ Ἀγάπη, ἐξῆλθαν ὅλοι εἰς τὴν πλατεῖαν κ' ἐθεῶντο²⁰² τὴν πυρπόλησιν τοῦ Ἑβραίου.²⁰³ Τί ἄσχημος καὶ τί εὐμορφοκαμωμένος²⁰⁴ ποῦ ἦτον ὁ Ἑβραῖος! Εἶχε μίαν χύτραν²⁰⁵ ὡς κεφαλὴν, εἶχε καὶ λινάρι²⁰⁶ ὡς γένειον.²⁰⁷ Ἐφερε καὶ ζευγὸς γυαλιὰ (ἡ Μόρφω τὰ ἐνεθυμεῖτο ὅλα), ὅμοια μ' ἐκεῖνα ποῦ φορεῖ ἡ γραῖα μάμμη ὅταν ράπτῃ ἢ ἐμβαλῶνῃ²⁰⁸ τὰ παλαιὰ ροῦχά της. Εἶχε κ' ἓνα σακκούλι ἢ πουργι κρεμασμένον εἰς τὸ ἀριστερὸν πλευρὸν του. Ἐφόρει μακρυὰ, μακρυὰ φορέματα, παρδαλὰ,²⁰⁹ ρα-

196. μ': μου

197. σ': σου

198. παληολαμπάδα: παλιολαμπάδα

199. ἤρχισαν νὰ τύπτουν: ἀρχισαν νὰ χτυπάνε

200. ἕωσοῦ: μέχρι που

201. ἐψάλη (ορ. παθ. αορ. β' του ρ. ψάλλομαι): ψάλλθηκε

202. ἐθεῶντο (ορ. πρτ. του ρ. θεῶμαι): παρατηρούσαν, ἐβλεπαν, παρακολουθοῦσαν

203. τὴν πυρπόλησιν τοῦ Ἑβραίου: πρόκειται γιὰ τὸ αναστάσιμο ἔθιμο νὰ καίγεται ἓνα ομοίωμα Ἑβραίου ἀντὶ τὴ νύχτα τῆς Ἀνάστασης ἢ το ἀπόγευμα τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα μετὰ τὴν τελετὴ τῆς Ἀγάπης. Ὁ Ἑβραῖος δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν Ἰούδα (ἔτσι ονομάζεται κάθε ἄνθρωπος που ἔχει τὰ ελαττώματα που ἀποδίδονται στους Ἑβραίους, ὅπως φιλάργυρος,τσιγγούνης, κ.λπ.).

204. εὐμορφοκαμωμένος: φτιαγμένος με ὁμορφο τρόπο

205. χύτραν: χύτρα, ἢ: κατσαρόλα

206. λινάρι, τὸ: ὕφασμα που προέρχεται ἀπὸ τὸ φυτὸ λινάρι

207. γένειον, τὸ: γένι

208. ἐμβαλῶνῃ (υποτ. ενεστ. του ρ. ἐμβαλῶνω): μπαλῶνει

209. παρδαλὰ: παρδαλός, -ή, -όν: ποικιλόχρωμος

βδωτά!²¹⁰ Και ἀφοῦ τὸν ἐκρέμασαν ὑψηλὰ ὑψηλὰ, ἕως ἐπτὰ ὀργυιάς²¹¹ ἐπάνω, ἤρχισαν οἱ ἄνδρες νὰ τὸν ματιάζουν,²¹² νὰ τὸν τουφεκίζουν ὅλοι, ἐωσότου τὸν ἔκαυσαν.

Καὶ ὕστερον ἡ μήτηρ ἔστρωσε τὴν τράπεζαν²¹³ εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ παρέθεσε τὰ αὐγά τὰ κόκκινα, τὸ τυρί, ποῦ εἶχε φέρει ἡ κουροῦνα, καὶ τὸ ἄρνι τὸ ψημένο, καὶ τὰ παιδία ἐκάθησαν εἰς τὴν τράπεζαν καὶ ἤρχισαν νὰ τσουγγρίζουν τὰ αὐγά των. Τί χαρά! τί ἀγαλλίασις!

* * *

Ἐφέτος, δηλαδή κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο τῆς δυστυχίας διὰ τὰ δύο ὀρφανὰ, δὲν ἦτο πλέον ἐκεῖ οὔτε ὁ πατήρ των, ὅστις ἔλειπεν, οὔτε ἡ μήτηρ των, ἥτις ἐπῆγε μακρότερα ἀκόμη. Ἐντὶ τῶν δύο ἦτο ἡ γηραιὰ μάμμη, ρογχάζουσα²¹⁴ ἐπὶ τῆς κλίνης καὶ γογγύζουσα. Ἐντὶ τῶν κοκκίνων αὐγῶν, ἦσαν αἱ φλέγουσαι²¹⁵ ἐκ τοῦ πυρετοῦ παρειαί²¹⁶ της. Ἐντὶ τῶν ἐπιχρῶσων λαμπάδων, ἦσαν οἱ δύο τρεμοσβύνοντες καὶ βλοσυροὶ²¹⁷ ὀφθαλμοὶ της. Ἐντὶ τῆς ἀθώας χαρᾶς, ἐντὶ τῆς ἀφάτου²¹⁸ εὐτυχίας τοῦ παιδικοῦ Πάσχα, ἦτο ἡ λύπη ἡ βαρεῖα, ἡ ἀνεπανόρθωτος συμφορά.

Εὐτυχῶς ἡ γρηὰ Κομνιανάκαινα δὲν ἀπέθανε, καὶ ὁ υἱός της ἔφθασεν ἀπόπασχα²¹⁹ μὲ τὸ γολεττί, καὶ ἤρχισε νὰ καλλωπίζεται καὶ νὰ στρήβη τὸν μύστακα ἀποβλέπων εἰς δεύτερον γάμον. Ἀλλά, διὰ τὰ δύο παιδία, τάχα θὰ ἐπανήρχετο πάλιν ἡ χαρὰ ἐκείνη, θ' ἀνέτελλεν ἐκ νέου γλυκεῖα ἡ παιδικὴ Πασχαλιά; Διὰ τὸν Εὐαγγελινὸν ἴσως, διὰ τὴν Μόρφω ὅμως ποτέ. Αὕτη ἠσθάνετο τὴν ἀπουσίαν τῆς μητρός της καὶ εἴξευρεν ὅτι δὲν ἔμελλε νὰ τὴν ἐπανίδῃ πλέον ἐπὶ τῆς γῆς.

210. ραβδωτά· ραβδωτός, -ή, -όν· εκείνος που έχει ραβδώσεις

211. ὀργυιάς· ὀργυιά, ἡ· μονάδα μήκους που ισούται με το άνοιγμα των χεριών στο πλάι

212. νὰ ματιάζουν (υποτ. ενεστ. του ρ. ματιάζω): να σημαδεύουν

213. τράπεζαν· τράπεζα, ἡ· τραπέζι

214. ρογχάζουσα (μτχ. ενεστ. του ρ. ρογχάζω): που ροχαλίζει

215. αἱ φλέγουσαι (μτχ. ενεστ. του ρ. φλέγω): που έκαιγαν

216. παρειαί· παρειά, ἡ· μάγουλο

217. βλοσυροὶ· βλοσυρός, -ά, -όν· που εμπνέει φόβο με το βλέμμα, αγριωπός, τρομακτικός

218. ἀφάτου· άφατος, -ον· ανέκφραστος, απερίγραφτος, ανεκδιήγητος

219. ἀπόπασχα: μετά το Πάσχα

Γλυκεῖα Πασχαλιὰ, ἡ μήτηρ τῆς χαρᾶς! Γλυκεῖα μήτηρ, τῆς Πασχαλιᾶς ἡ ἐνσάρκωσις!

Ἄλλ' ὁ Χριστὸς ὑπεσχέθη νὰ πῖη μὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς τοῦ καινὸν τὸ γέννημα τῆς ἀμπέλου²²⁰ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς Του, καὶ οἱ ὕμνωδοὶ²²¹ ἔψαλλαν: «ὦ Πάσχα τὸ μέγα καὶ ἱερώτατον, Χριστέ! δίδου ἡμῖν ἐκτυπώτερον σοῦ μετασχεῖν, ἐν τῇ ἀνεσπέρῳ ἡμέρᾳ τῆς βασιλείας Σου!»²²²

Τὸ Ἄστυ, 24 Ἀπριλίου 1891

220. καινὸν τὸ γέννημα τῆς ἀμπέλου: το καινούριο κρασί

221. ὕμνωδοὶ: ὕμνωδός, ὁ: εκείνος που ψάλλει ὕμνους

222. «δίδου ἡμῖν ἐκτυπώτερον σοῦ μετασχεῖν, ἐν τῇ ἀνεσπέρῳ ἡμέρᾳ τῆς βασιλείας Σου»: Δώσε σε μας πιο φανερά την ευκαιρία να πάρουμε μέρος στην αιώνια βασιλεία Σου